

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Od srdca k srđcu.

Ovim brojem završujemo II. godište »Hrvatskoga Planinara«, što ga je »Hrvatsko planinarsko društvo« prošle godine pokrenulo u spomen jubileja prevedroga našega kralja Franje Josipa I.

Svakomu je Hrvatu u prвome redu nuždno, da pozna dičnu povjest svoju i svetu onu grudu na kojoj je ugledao svjetlo božje.

Malo ima zemalja, koje obiluju tolikim krasotama, tolikim čudesnim prirodnim tvorevinama, kao što naša domovina. Veliko je ono blago, kojim je Bog obdario našu domovinu, ugledno je ono odielo, koje ona nosi, da se s njime ponosi.

Što u drugim krajevima i zemljama leži kadkada daleko, u nas je često pribrano na malenu i uzanu prostoru.

Tu su nam nizine, ravnice, dolovi, prodoli sa ubavim humjem ili razdrobljenim brežuljcima; tu vinorodna brda sa šumskim gorama ili mrkim planinama, kojima su krševiti vrhovi zamakli u one visine na kojima gromovi gospoduju i oro svoje timor — gnezdo vije.

Medju gorama i planinama buče i ječe rieke i potoci; u njima se lašte jezera i jezerca, u nj se uvališe špilje sa ledom i sniegom; tu potresuju zemljom razpršujući se slapovi, a bujna ako kadkada i divlja romantika, napunjuje ti dušu svetim čuvstvom domoljublja i ti se čutiš sretnim i blaženim, da su ovi krajevi tvoji, da su to krajevi hrvatski.

Nema možda zemlje na svetu, koja je svojim položajem i konfiguracijom tla tako prikladna za planinarstvo, kao što je to naša domovina.

Već smo drugom prilikom iztaknuli, da je planinarstvo alpinske zemlje učinilo bogatima, da je svojim zadatcima ujedinilo sve Niemce; planinarstvo je sagradilo divotne ceste i željeznice u Francezkoj i Švicarskoj; od škotskih stepa i pustara stvorilo rajske krajeve; ono je napučilo ledene i zdene doline daleke Norvežke, ono upoznalo i upoznaje sviet sa svjetom.

I »Hrvatski Planinar« promicati će planinarstvo nesamo u Hrvatskoj, već u svim zemljama u kojima se hrvatski sbori i govori. On će, kao i do sada, opisivati uzlaze na visoke briegove i vrhove, izticati naročito vidike, a prema

tomu krasote drage nam domovine; on će nastojati, da u srdcima uzgaja žarki patriotizam i da ga budna podržava.

»Hrvatski Planinar« svraćati će svoju pozornost domaćoj flori, fauni i geji; on će pozorno pratiti rad slavenskih planinarskih društava i živom rieči nastojati, da se planinarske podružnice ustroje i u onim krajevima, gdje ih do sada još nema.

»Hrvatski Planinar« opisavati će uzlaze glasovitih planinara i donašati njihove životopise.

Odpočet ćemo opisom Matterhorna, u Švicarskoj, koji svojim oblikom i gradnjom imponuje cijelom svjetu. U Alpama mu nema prenca, a u svjetu veoma malo. Na nj su se pokušali uzpeti nekoji glasoviti planinari, ali im to nije pošlo za rukom. Englezki alpinista M. E. Whymper, muž gvozdena tiela, sokolova oka, preodvažna srdca, vinuo se na Matterhorn. Opisom ovoga uzlaza, koji je zadivio svjet, odpočet ćemo već u prvom broju budućega tečaja.

No da bude sve to »Hrvatskom Planinaru« moguće, molimo dosadanje mu p. n. predplatnike, da mu i u buduće godine ostanu vjerni i svojom ga rodoljubivom predplatom podupru. Liepo ih molimo, da živo nastoje, kako bi senaš list što više raziširio u njihovim krajevima, a naročito neka mu utiru put u pučke škole i čitaonice, kad je nesamo medju Hrvatima jedini planinarski list, već i »jedini« list, koji si je uzeo častnu zadaću, da malo po malo opiše sve krasote prostrane nam domovine.

Česi imadu »Časopis Turistu« i »Alpsky Věstnik«, Slovenci „Planinski Vestnik“, Poljaci »Pamietnik«, planinarske listove, koji izlaze već više godina, pa je stalne nade, da će se i Hrvati brinuti za svoj jedini planinarski list »Hrvatski Planinar«.

P. n. gg. suradnike, kojima već ovom prilikom vruće hvalimo na njihovu trudu i maru, molimo usrdno, da nas i u buduće ne zaborave i svojim nas rado-vima podupru.

»Hrvatski Planinar« izlaziti će i buduće godine na štampanu tabaku i biti ukrašen s godnim ilustracijama. Društveni članovi, koji plaćaju 3 for. članarine, dobivaju list »bezplatno«, nečlanovi za 2 for., djaci za 1 for. 20 novč. na godinu. Pojedini brojevi stoje 20 novč. Predplata i novci neka se šalju I. Exneru (Ilica, 36), a reklamacije odpravnici tvu (tiskara A. Scholza, Gajeva ulica.)

Uredničtvvo »Hrvatskoga Planinara.«

Oko bakarskoga zaljeva.

»Dan se je po malo gubio, sunce je tonulo za Učku goru poput ognjene kruglje, brijevi i vrhovi titraju u očalnom modrilu. Oprštajući se sunčani traci ljeskahu se na dalekoj površini morskoj, a mnogi poput galebova nad kristalnom dubljinom ploveći jedrenjaci, kao da su u onom svečanom trenutku na

moru sustali. Vapnena obala hrvatska prelievala se u večernjem rumenilu, a samo na jedno, zatonu nalikujuće i ostrvom odijeljeno mjesto, ne dopirahu više sunčane zrake. Ovaj je kraj okružavalо nešto osobita; bijaše to *zaljev bakarski*, koji se je pružio daleko pred mojim očima. Dugo mi je oko kružilo nad morem, zaustavilo se na starom gradu i dalmatinskim vrhovima, ali se neprestano svraćalo na bakarski zaljev, što se je gubio u sumračju. To mi bijaše migom i ja odlučih, da svoja putovanja nastavim u Bakru.

Tako prejasni nadvojvoda Ljudevit Salvator u svom skupocjenom djelu »Der Golf von Buccari-Portore«, koje je posvetio blagopokojnoj kraljici Jelisavi.

Putnici, koji su prošli puno sveta, pričaju, da je bakarski zaljev vanredna prirodna krasota, a njegovu modrilu, da pripada prvenstvo. Nu toga nebi bilo, da zaljev nisu okružili raznolični kameni vrhovi, s kojih se otvaraju vanredni vidići na sve strane našega krševitoga, ali čarnoga primorja. Oko ti seže na jednu stranu od nebotične Vele Učke u Istriji i do dalmatinskih planina; seže ti prama jugu, gdje se more sa nebom cijeliva; s druge se opet strane ono pari na krajevima od azurne Adrije, pa do mrkih brijevica Gorskoga kotara i planina slovenskih.

Sa vrha Babna krasan se pogled otvara na bielu Kraljevicu i bivši velegrad banj Petra Zrinjskoga te na otoke Krk i Cres.

»Čitave bi sate, piše prejasni nadvojvoda, na ovoj visini boravio i zurio u velike daljine, kako to rade pastiri i mile djevojčice, koje tiho i mirno na pećini sjede, gledajući ukočeno u daleki svjet. Niti ne maknu i mislio bi da su kipovi, kad nebi od časa do časa razabrao jasni, zvonki glas, kojim dozivlju u okolini skačuće i veselo meketajuće koze.«

Do Babna je vrh Srebrać sa milom si šumicom Artac, pa onda Ravna preko koje vodi cesta u Kostrenu sv. Lucije sa prekrasnim vidikom na Kvarnerski zaljev i istarsku obalu. Ovoga se vrha prihvatiла Čista, vrh, koji je to ime podpuno zasluzio, jer je i crni trn riedak mu nakit, nu zato je bujniji Sopalj tik kojega leži sa svoga vidika daleko znano seoce Sv. Kuzme.

U drugoj strani pogorja na prvome je mjestu vrh Turčina, do njega zelenom livadicom ukrašena Klančina, pa Rebar, silna vapnena gromada, koja seže od obale morske do 200 m. visoko i primorčeva mu ruka žestok kam pretvorila mrvljim marom u najvinorodniji kraj okoline bakarske. Dalje Rebra uzdiže se Crni vrh (299 m.), kojemu je tjemenicu obrasla miloduhom slavuljom, smiljem i koviljem, a podnožje sladkom vinovom lozom. Suprot prodoru bakarskoga zaljeva razklimani je vrh Križ, dalje Braničevo po kojem na sunovratnim pećinama pasu ovce, dok te ne zaustavi Hreljinski vrh (443 m.) na kojem se uzdižu podori i razvaline grada hreljinskog, s kojega se otvara tako neobičan vidik, da ti se pričinja, da ono, što gledaš nije istina, već puka utvara.

Sučelice ovomu vrhu iztaknuo je gola rebra svoja čunjasti Medomišalj u kojemu gnezde divlji golubovi, dok se od njega odvališe vrhovi Gradac i Gavranić, prvi znamenit ostancima drevne gradine, drugi daleko znan po svojim tunolovkama.

Turčina je znamenita nesamo radi vidika i nekojih riedkih bilina, već naročito radi svoga jesenskoga čara i toga radi se danas zaustavljamo na njezinoj razklimanjoj, razpučanoj i oštrobridoj tjemenici. Za časak si medju vinogradima i lagano se uzpinješ kamenim putem do razkršća. Desni put vodi prama Klančini, a lievi, zapadni, k podnožju Turčine i veoma se ostrmljujući prama tjemenici vrha, kojega je jedan botaničar iz Beča, verući se po pećinama, ocrtao ovim riečima : »Ta to je gore od naše Raxalpe«.

Kako je uzlaz veoma strm, valja i po više puta sustati, što rado činiš, jer ti se vidik sve to više otvara na grad, bakarski zaljev i daleko more.

Ime potiče vrhu od g. 1527., kad su Turci opalienili okolinu bakarsku, od kada potiče kod Bakra i »Turčinska ravnica« na kojoj je ležala turska vojska.

Kad si se zasopljen, izmotao na ravnici Turčine, posjedi na golu koju stienu, pa se nasladuj, uživajući prekrasan pogled na bakarski zaljev, koji ti se pred tobom pružio na 6 kilometara daleko. Seže od sjevero-zapada prama jugo-izтокu i za oko je preugodno člankovit. Rtovi, koji odoše u more, stvorile zatone Sršćicu velu i malu, poznato pristanište tunolovaca, dragu Babno u kojoj se koče velike stiene »Djed« i »Baba«; dalje je zaton Dražica, Percinovo, Mandrać sa bakarskim kupalištem i sada pusta Mešćica, gdje su nekoć gradili brodove.

Oko ti kruži svim vrhovima bakarske okoline, na svakom ga vrhu zaustavlja nešto nova i nevidjena, dok ono ne pane na drevni grad Bakar, kojemu trošne sgrade pokriva gusti bršljan. Vidiš svaku kuću, svaku ulicu, a naročito se lijepo iztiče Primorje, kako zovu ulicu uz more. To je bakarski Corso sa kojega ti povjetarce nanaša k ušima šum bakarskih mlinova, koji stoje tuk obale morske, a u nedjelju i za blagdane glasove mile ti hrvatske pjesme.

Morem se odtiskuje po koja barka u koju si je ribar spremio povraz i ježku, da u dragi ili dražici lovi ribu i uz palentu ju spremi za ručak. Zagledaš po podne i bakarski parobrod kako uzlazi prodom zaljeva, režući modro more, koje se oblije kao skorup bielom pjenom i širi u prilici ogromnoga troukuta do morskoga žala.

Ptice, što se krile nad površinom morskom, ugledni su galebovi, koji čas ulete, čas se spuste, da dostojanstveno zaplove uzbibanim morem, koje se za tišine pred tobom stere poput ulaštena zrcala, dočim za bure uzkipi kao vrijuće jezero.

I prama bielomu Bakarcu svrneš rado svoje oko, gdje se medju one sive vapnene stiene poput oaze uklopila zelena dolina sa Turinovim selom i Dolom, gdje se u bujnu zelen zaklonila crkva sv. Trojice, a poviše nje na razkršću cesta nasadilo Križišće, odkuda vodi cesta u bujni Vinodol. Daleko, daleko tamо padaju ti u oči lanci velebitski, koji se koče poput bleda koštura.

Najsvečaniji trenutak nastupa na Turčini u večer, kada plane ciela bakarska okolina u božanskom rumenilu, koje titra o golim vrhovima i hridinama, o šumama i šumicama, prelivajući se zlatoliko, grimizno, u svim bojama dužice. Priroda se zaodjene u taj čas u najsvečanije ruho, koje ti dušu uzbudi do kraja, kad se u podnožnom Bakru i u bližnjim selima oglase zvona nu pozdrav angjeoski.

Turčina se čini iz daleka pusta, kao i drugi vrhovi oko Bakra, ali u istinu nije tako. Na golin pećinama, medju razpuklinama, na onoj zemlji crljenici, da-pče medju orušinama, porasla je mnoga osobita bilina. Iz žive hridi probija lovorka (*Lorbeerbaum; Laurus nobilis*), grmolika šmrika (*Juniperus macrocarpa*), vazdazelena zelenlka (*Phillyrea latifolia*), jud (*Pistacia Terebinthus*), kozji jabučić (*Rhamnus rupestris*), crni trn (*Prunus spinosa*), bresina (*Sutera montana*), pa su s njima uzbujale i miomirisne ruže. Na Turčini raste *Centaurea rupestris*, *Teucrium flavum*, *Bupleurum aristatum*, *B. juncuum*, *Eryngium amethystinum*, *Cephalaria leucantha* i druge primorske biline.

Medju razpuklinama Turčine odkrio sam g. 1878. i paprad *Asplenium Petrarchae*. Ovo našašće iznenadilo je botaničare ciele monarkije, pa kako i nebi, kada raste inače u Alžiru; u Španiji oko Malage i San Felipe de Xativa, a u Francezkoj oko Aiza, Toulona, Antibesa, Nizze, Mentone, Montpelliera!

Sa zapadne strane Turčine ima ugodna šumica u kojoj s proljeća uzbuja *Viola adriatica*, a ima u toj šumici i ugodne hladovine u koju možeš posjeti i okom segnuti preko mora od Bakra do Kraljevice. U osobito ruho zao-djene se Turčina u jeseni, kada lišće mjenja svoju boju.

Sa zapadne strane zelene se hrastovi još u studenu, a tik do nje šumica je jasena, koji se zakitiše grimiznim lišćem, dočim je ono u šestilja (*Acer monspessulanum*) požutilo. Na bliedim stjenama zeleni se još posve svježe lišće od hrušine (*Prunus Mahaleb*) i sivo-zelene iglice šmrike.

Uz okomitu sivu stienu uzdiže se jedan jasen crven poput krvi, okružen s prieda zimzelenom šmrikom, a s traga mrkom zelenikom. Prama tjemenici vrha izmješala se je grimizna boja sa zelenom, a tu i tamo i zagasitom hrastovih grmića. Dolje je opet hrpa zelenih hrastića, sivo-zelenih šmrika, grimiznih juda (*Pistacia*) i malone crnih jasena. Jedna stiena kao da je oblisena krvlju, jer je pocrvenio ruj, a do njega porasla zagasita bresina, sivo zeleno smilje i kao zlato žuta diraka.

U vinogradima lišće je vinove loze jasno žuto, u trešanja crveno, u smo-kava žuto, u badema zeleno, u maslina sivo, a u bršljana tamno-zeleno.

Prekrasan je ovaj šar, a divotne one nujance, kada lišće prosjeva sunce i kada su nebo i more jedne modrine, a tvoja duša budna, uživajući te krasote još u kasnu jesen na žalu naše Adrije.

D. H.

Pet dana medju splavarima.

(Svršetak).

Premda je sunce u dolinu tek granulo, ipak se je noćni zrak ugrijao na 15° C. Bijaše $6\frac{1}{2}$ kada sam prispio onamo.

Od ovuda svija se cesta velikim zavojem ispod podnožja Radohe, iza koje leži liepo gorsko mjestance Luče.

Dok čovjek ne dođe posvema do njega, ne vidi ga. Iza oštrog zaokreta,

eto te na kamenitom mostu preko deruće Savine i do hrpe lijepih, nu bez svakoga reda podignutih kuća, dočim je u sredini njihovoje ovelika čista i lijepo oslikana crkva posvećena sv. Lovrincu. Narod se spremao na posao, nu čim su zvona zazvonila k misi, bacio orudje kraj crkve i pošao u nju, da si izmoli blagoslov k svome radu. Iza mise, zaokupio me liepi broj staraca i starica kad sam stupio iz crkve te me ispitivali o domu, rodu i zvanju te prostodušno razgovarali sa mnom. Ja u razgovoru, kada pridje k meni dobroćudna starica, pa me povuče za ruku, govoreći: «Gospod, zdaj pa naj le prido, zatjutrk je že gotov». Začuđen sam pogledao staricu, nu ona nastavi: »Jaz sem stara mežnarca, mislim da gotovo mislio kam na hrib plezti, pa jím zato zatjutrk ne bode škodil.« Rado sam primio poziv te jednostavne, nu vrle žene, koja me je uvela u najbližu kuću u prostranu sobu, te me podvorila dobrim čajem i brinjevcem (borovičkom). Kada sam zaželio voda, koji bi sa mnom pošao na Ojstricu, odvrati mi, da će priskrbiti dobrega i poštenoga. Ja se pokrijepio, upisao u knjigu spomenicu, a u to eto nadšao moj vođ, čovjek ovisok, mršav doduše, ali koščat i žilav sa dobro okovanim planinarskim štapom u ruci i torbakom na leđima. Starica nam podala na put hljeb kruha i sira, a da nije ni novčića tražila, dapače se branila svakog dara za sebe i za svoje, već nam zaželila sretan put, da se zdravi vratimo sa Ojstrice, kako se je i ona prošle godine vratila. Ona bijaše prva od žena, koja se na nju popela, premda ima na leđima 7 križeva.

Na Ojstrieu.

Gora je ne nora,
Al je tisti nor, ki gre gor.
(*Nar. slov. poslovica*).

Ovih sam se rieči sjetio, kad sam razgledao planinske orijaše, kojim biju vrhovi pokriveni ogromnim hridinama, a sa sjeverne strane obilnim snijegom. Križ na se, put poda se, pa uz uzdah: Bože pomozi!, podjosmo kraj bistra potoka Lučice. Prispjev do križa, zaputismo se lagano uz brdo. Naskoro prispjesmo do seljaka Korena. Uz ogromnu trešnju vidjeh prislonjene ljestve. Ogledav se, zapazih, kako su trešnje upravo najljepše dozrele, a na njoj nekoliko dječaka koji ih nabirahu, a i nama nekoliko dobaciše. Ovo bijaše 6. kolovoza. Osim trešanja i oraha ne spazih nijedne druge voćke. Nedaleko velikog seljačkog dvora želi su žeteoci dozrijelu raž. Od ovuda krenusmo strmim kolnikom kroz ogromnu šumu sa orijaškim smrekama i drugom crnogoricom te ispod okomite gole pećine, koja je visoka do 50 met. Nad njom uzdizala se druga gorska položena visočina, zarasla isto tako prekrasnom crnogoricom. Iza jedan sat hoda prispjesmo do seljaka Kladnika, koji prebiva na krasnoj gorskoj čistini s koje se osobito liepo vidi Rogač-planina. Od ovuda, eto nas opet u šumi u kojoj se pružaju sa vrha od 1000 m. dvije silne okomite strmine po kojima se valjaju u zimi sniježni plazovi i prolaz je preko njih veoma pogibeljan. Za tri četvrt sata, evo nas kod zadnjega seljaka Planinšeka. U visini od 1087 m. krasna je i lijepo obrađena ravnica, a u sredini planinski seljački dvor sa ogromnim stajama i gospo-

darskim zgradama. Pšenica i zob jedva se ovdje ovlatiše, dočim bijahu zelene još trešnje, jedine voćke. Domaćica primila nas je veoma ljubezno, odvela u gornji sprat u sobu sa tri kreveta, koju je iz prijateljstva gospodar prepustio planinarima, da mogu u njoj počinuti. Nismo pravo ni odahnuli, kada uniđe domaćica s ogromnom zdjelom kisela mlijeka i hljebom zobra kruha, nutkajući nas, da založimo, jer do Kocbekove kuće pod Ojstricom ima jošte dobra tri sata. Rado se odazvasmo njezinome pozivu, da utišamo glad, a jošte više žđu, te naskoro nas dvojica izpraznismo zdjelu. Ne mogu, a da ovdje ne spomenem krasote tih gorštaka Žene i muškarci zamašita su uzrasta, lica kao krv i mlijeko, a tako milovidna, da su ona rietka i po gradovima. Rijetki su seljaci, koji imadu manje od 400 jutara zemlje, a neki i iznad 1000 jutara. Svaki je na svom brdu kao kralj, sve je na okolo njegovo, sve što treba načini si kod kuće i svaki ima svoje lovište. Govor im je vrlo lagan. Kada sam upitao prijatelja, što je uzrok, da ti ljudi tako lagano govore, reče mi, da zato, jer nema na blizu susjeda s kojim bi se svađali, a inače im nije nužda da govore brzo.

Domaćici se srdačno zahvalisemo na gostoljublju pošto ni ona nije htjela ništa primiti, pa krenusmo dalje. Sada se tek počesmo uzpinjati. Istina, još smo uvjek hodali šumom i ugodnim hladom, ali brijege, što se ovdje zavija na sjevero-zapadnu stranu, toli je strm, da bi se mogao koracajući ugrizti u koljena.

Uz put naidjosmo na dvije silne hrpe mravinjaka, koje segnuše visinu čovjeka. Pošto sam nekoliko puta kihnuo od hunjavice, reče mi vodič da udarim štapom po mravinjaku, a onda ga neka primaknem k nosu. Ja sam to učinio, nu štap bijaše tako pun mravje kiseline, da sam se od njezine jakosti skoro srušio, nu hunjavice je nestalo za čas. Ovako smo hodali i pô sata dok dodjosmo na vrhunac dotičnoga brda. Za čas se pred nama stvori gola vrlet pokrivena do sredine snijegom. Uzkliknuh: evo Ojstrice!, nu vodič se nasmije i rekne, da se od ovuda jošte ne vidi. Za pô sata prispjesmo u kotlinu, do krasne malene livade zatvorene sa svih strana strmim hridinama: Ovčice, Bijele babe, Brane, Korošice, Škrbine, Velikog vrha, a od kojih nijedna nije ispod 2100 metara. S proljeća je livada dulje vremena potopljena vodom, pa ju zato nazivlju i jezero. Prošli smo njezinom sredinom, jer je bila posve osušena, preko bujne trave, među kojom se nalazilo prekrasno raznovrsno alpinsho cvijeće. Već od Planinšeka napred počimljje bilje, koje raste na većih visočina kao n. pr. Atragene alpina, Anemone Halleri, A. alpina, A. sulphurea, Ranunculus aconitifolius, R. alpestris, R. Thora (osobito otrovan), Aconitum Napellus, A. Anthora, Papaver alpinum, Dentaria digitata, Cardamine resedifolia, Biscutella laevigata, Helianthemum vulgare i alpestre itd. Ovdje odpočinusmo kratko vrijeme, a zatim penjaj se ponovno, ali ugodno preko kamenitog grebena i prispjesmo u kotlinu Vodole u kojoj se nalazi zadnja pastirska kućica i staja, koja bijaše u ono vrijeme prazna. Sada tekar započeo je pravi alpinski put. Crnogorica posve zakržljala, vukla se po zemlji kao grm ovdje onđe u jarugi. Po hridinama vijao se Rhododendron. Upravo bijaše u najljepšem cvijetu i mnoga se okomita stijena, koja bijaše njime zaraštena, prikazivala od daleka kao krasni veliki čilim.

Vegetacija postajala sve slabija. Tek ovdje ondje opazio sam u gudurama Petasites niveus, milovidni Aster alpinus, Bellidiastrium Michelli, Erigeron uniflorus, Achillea nana, A. moschata, Artemisia spicata, A. glacialis, Crepis aurea, Apseris foetida, Senecio Doronicum, Saussurea alpina, Centaurea montana, Arnica montana itd.

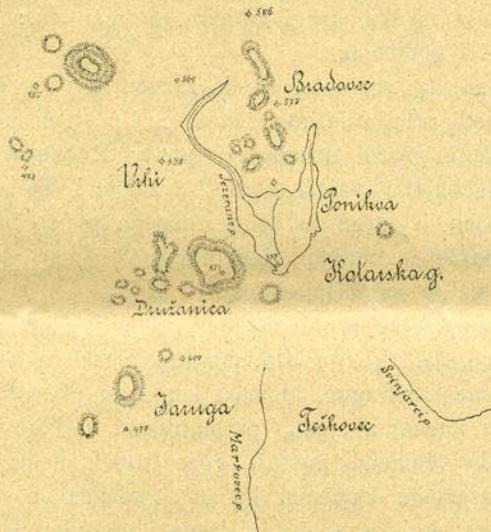
Za jedan dobar sat prisjesmo do snijega u jarugi izmedju Babe i Velikoga vrha, a kada ga pregazismo, evo nas za četvrt sata na sedlu i pred nama pukla divna i grozna Molička dolina. Nu eto iznenadjenja! Sa Grintovca i Kamničkih planina valjala se je prema nama grdna crna magla i za čas počeo se oriti gromorni glas groma. Hvala Bogu, što smo bili udaljeni od planinarske Kocbekove kuće samo dobra pô sata. Brže se bolje spuštasmo preko »praga« (pećina se spušta u Moličku dolinu u obliku stuba), da što prije prispijemo do kuće, pa da izbjegnemo kiši. Putem sastasmo pastira, koji je tjerao stado od 50 velikih ovaca napram planini Brani, jer da su zalutale sa one strane i da njegovom stadu pasu pašu. Taj pastir u onoj pustinji, doista bi mogao sa svojom vanjštinom služiti za uzorak kojem kiparu ili slikaru. Opaljena je lica sa pomršenom bradom i vlasima, koje su virile ispod klapava i bez boje šešira; sa kratkim kaputićem i hlačama od domaćeg darovca, od kojega većina bijaše pokrivena sa raznovrsnim krpama, prišivenim rek bi više dretvom, nego li koncem i rijetkim švom. Na nogama imao drvene cokle, u ruci bič, a u krežubim ustima kratku lulicu, dakako nezapaljenu, jer bi to staroga Mateuža previše stjalo. Svakih 14 dana dobiva od kuće živež i druge potrepštine među koje spada i duhan.

Prispjesmo u kotlinu Moličke planine i sada opazimo nad Robanovim kutom planinarsku kućicu Kocbekovu, nad njom kapelicu sv. Ćirila i Metoda, a iza nje s južne strane grdu šiljastu klisuru, visoku do 300 met. Bijaše to Ojstrica. Pospješimo korake kraj ovelikih mlaka, kamo se stječe voda sa brdina u onoj kotlini, da nas ne zahvati nepogoda vremena prije, što dodjemo u zatočište. Magla zavila već snježne vrhove gorskih orijaša sa zapadne strane, grom zaorio jače, sjevero-zapadnjak zažviždao silnije, debele hladne kaplje počele padati, a mi skupivši zadnje sile, uspesmo se na klisuru i banusmo u planinarsku kuću. Pazikuća se našem dolasku poveselio i dao mi svoje čisto i toplo vuneno rublje, čarape i ogrtač, pa onda pripravio od konzerva tečan objed i donio čašu dobra ljutomeržana, da okrijepimo smalaksalo tijelo. A vani? Kiša lievala ko iz kabla, grom se orio za gromom, a vjetar žviždao silovito.

Razgovarali smo o svemu i svačemu, a napose o doživljajima planinara, dok se je k nama pridružio i pastir Mateuž, koji je također puno toga znao pripovijedati, a od mnogog mi cvijeća, koje sam putem sabrao, kazivao slovenska imena. Nagnuv se k prozoru, zagledam u špilji pod pećinom više od 100 glava ovaca i koza, koje su se sa svih strana ovdje sakupile, da se uklone ne-pogodi vremena i meketale. Po mom programu želio sam da se oko 4 sata po podne uspnem na Ojstricu, a zatim da krenem do najbližih pastirskih kućića sa strane Kamničke, a slijedećeg dana da što ranije dodjem u Kamnik i da tam

čitam sv. misu. Ovaj svoj program priobčio sam vođu putem. A sada — eto nas u stupici, nikuda ni koraka, pa me zato sjetio moj vođ, što će biti s mojoj misom? Evo, — reče, crkvice, evo vina, ali ne ima hostije. Ja se zamislih, i eto sretnog domišljaja. Upitah pazikuću imade li pšeničnog brašna. — A on mi odvrati da ima, a tako i vode. Poslije trokratnog pokušaja, ispekli smo krasan tanak i bijeli mlinac iz kojega smo onda izrezali više hostija. Svi se poveseliše tomu, što ćemo sutra u visini od 2100 slaviti Boga sa sv. misom. Nu eto novog iznenadenja! Za čas se stišao vjetar i kiša nije više toli silno ljevala, a izvježbano oko pazikuće zapazi dobra $\frac{3}{4}$ sata daleko, kako se 6 planinara spušta sa Brane napram našoj strani, te nam dovikne, da ćemo dobiti društvo.

Dok smo očekivali planinare, uze Mateuž obilnu drvenu posudu te ajde među svoje stado i pomuzav koze i ovce, donio mal ne punu posudu mlijeka. Dok je Mateuž muzao, dopre do nas obični planinarski pozdrav: halo-o-o,



Okolina Vrabča kod Zagreba.*

koji mi svi u jedan glas odvratismo. Za 10 časaka evo 6 snažnih planinara: profesora K. iz Maribora, četvoricu gospode iz Gornjega grada i vođa, mokri ko da ih je tko iz vode izvukao, izmučeni kao poštarski konji, a gladni kao vuci. Za čas se presvukoše, sa ručnicima se dobro otrše, a zatim počeli jesti i piti, kao da je svaki njih poldruži Martin. Pošto se vjetar slegao, a kiša samo sипila, odlučismo da što prije legnemo i da krenemo sutra barma u 3 sata na Ojstricu, a odavle u divlje romantike Logarjevu dolinu, koju jedan svjetskoga glasa planinar prispolablja sa »Cirque de Gavarnie« u Pirenejama. Oko pô noći se probudismo svi. Ledeni sjever drmao kućom, a kiša pomješana sa snijegom padala, kao da ne misli prestati. U sobi je vladala zima, pa zato umolismo pa-

* Ovaj nacrt ide pod članak »Krš u Zagrebačkoj gori«, što smo ga priobčili u br. 11.

zikuću, da naloži vatu u štednjaku. Mi zaspali po drugi put i spavali sve do 5 sati, ali se nijednomo nije dalo da ostavi toplo gnezdo, ta vani je jošte uvjek urlikao sjever, a kiša, ako je i nješto manje padala, nije prestala. Po vrhuncima gora gonile se grdne tamne magle te prikrivale njihovo novo, bijelo i nježno ruho. Što da radim? Najbolje je, pomislih, da svoje svećeničke poslove obavim, pa onda, — što Bog dade i sreća junačka. Svršiv molitve, rekoh mome vodu i pazikući da pozvane u crkvici na misu te priprave sve, što je potrebito. Za čas ozvanja milozvučan jasan glas zvonca, a hridine mnogobrojnom jekom odzvanjale. Ustali se u to i suputnici, te se stisnuli u kapelicu i pobožno prisustvovali sv. misi, koja mi bijaše tako mila, kao što prošle godine na Triglavu. Poslije sv. mise bijaše općeniti zajutrak. Mateuž nam je prodao mlijeka, a pazičkuća uz naša dva vodiča skuhao veliki lonac kuruznih žganaca, česa je svega ne stalo u našim gladnim, planinarskim želudcima. A vrijeme? Nevreme. Što ćemo? Neki se primiše taroka, drugi kibicira, a treći čita: »Fliegende Blätter«, od kojih ima ondje 10 godišnjaka.

Oko 10 sati kao da se nebo htjelo razvedriti i za čas se iztakoše kroz raztrgane oblake blijadi traci žalosnog sunca. Svi poskočimo od stola, da gledamo vrhunce gora i grozni strmoglavi ponor Robanovoga kuta, na rubu kojega se svakome čovjeku naježi koža. Nu žalosti! To je trajalo tek 20 časaka dok se spremisimo, a zatim je opet iznenada počeo bjesniti sjever te tjerati sa vrhunaca magle u kotlinu. Raspremismo se, te se svaki primi svoga prijašnjega posla, a uz to naručisemo objed.

Poslije objeda opet se svijet razvedri, a mi?, pinkl auf den pukl; hura! penji se, dok sunčeće sja. Hrlo je išlo naprijed. Svaki čas se prigibasmo, te ubrasmo bilje, raznovrsne saxifragae, alpinski lan, mak, planinke (bjelolist) i druge, te se zapitivasmo za imena, a ujedno promatrasmo naslage dolomita.

Dà, u toj visokoj kamenoj pustoši, gdje čovjek medju gromadama kamenja stupa, kao medju ogromnim kamenim kućama upozna on svoju malenkost i ništavilo, prama Onomu, koji sve to uzdržava i upravlja. U početku smo putem mal ne kod svakog koraka nagazli na »molke« (alpinski salamandar — po kojem i ona vis-kotlina nosi ime), koji mirno stojahu na kamenu te se grijahu. Nijedan se ne htjede maknuti, već im se mi ugibasmo. Pošto je kraći put na Ojstricu dosta pogibeljan (t. j. za onoga, koji ne pazi), zato je većina odlučila, da idemo ssegurnijim danjim putem. Za tri četvrt sata prispjesmo do planin kuće austr. njem. planin. društva na podnožju Korošice. Ovdje se sputisemo u mrku dolinicu, a zatim uzpinjasmo kamenim hrbtom. Nu gle djavla! U koliko se prije radovasmo tankome šiljku Ojstrice, ispod kojega se je bjelilo strmo snježnoj vis-polje, u toliko nas razžalosti grdna tamna magla koja sve to sakrila i u kojoj je počelo opet bliskati i grmiti. Vodići zagrmise: natrag, mogao bi nas tko nastradati! I mi, koji smo imali samo 1 sat do vrha, morali smo se vratiti. Naskoro počela nas prati i kiša. Divan smo pojav uživali, kada smo se penjali preko sedla izmedju Korošice i Babe. Prama sjeveru i zapadu nebo se zamračilo, dočim je jug i izztok razsvijetljivalo sunce. Sa vrha Radohe do najvišega

vrha Rogača pružila se je nebeska duga, a kroz njezino čarno okno gledasmo divotan defilè Savinske doline. Uz ove poteškoće bijasmo ipak veseli, pa pjevajući trgali cvijeće, koje još nismo imali u svom svežnju n. pr. Azalea procumbens, Pyrola uniflora, Gentiana acualis, G. asclepiadea, G. angulosa, G. nivalis, G. brachiphylla, Pedicularis verticillata, Androsace glacialis i vilosa, Cortusa Mathioli itd. Najviše smo brali žuti ljekoviti Encian, kojega korenje sa lišćem i cvjetom dobar je lijek za slab želudac. Kada smo za jedan sat prisjepili do kotline Vodole, prestala je kiša, pa smo zato tim laglje i brže silazili i putem se na suncu toliko osušili, da smo do Planinšeka dosta suhi prisjepili. Nakon kratkog počinka, spustisemo se lagano u dolinu, u Luče. Najaviv se kod župnika, nadjoh onđe uz okolišnu gospodu i moja dva suputnika iz Rečice, koji su rano u jutro uzeli kola i odvezli se u Logarjevu dolinu da me iznenade na Ojstrici. Naskoro se oprostih sa dobrim domaćinom i sa dosadanjim mojim suputnicima te se odazvah davnomu prijatelju župniku u Ljubnom, da kod njega dva dana otpočinem.

Divan li je položaj tog trgovišta! Teško ćeš naći mjesta, koje bi zgodnije bilo za ljetovalište od ovoga. U trgu vlada velika čistoća, narod ljubezan i uslužan, opskrba jčftina, pastrva na pretek. Ovo je središte, iz kojega ti nije daleko ni u Kranjsku, ni u Korušku, a najshodnije za planinarske dalnje izlete kao i za kraće ubave gorske šetnje. Od onuda nije daleko do Gornjega grada i dalje do Kamnika kolima ili biciklom. Nije daleko u Luče i Solčavo, odkuda možeš tako rekuć kolima do vječnoga snijega i vodopada Rinke, koji uživa svjetski glas. Tamo je pošta sa brzovom, a i kupalište u Savini, a svakako bi se poljepšalo i usavršilo, da dodje više ljetničara.* Nedaleko Ljubna prekrasna je crkva sv. Franje Žaverskoga na lijepom uzvišenom zaravanku. Iza Goe u istoč. Indiji bijaše ovo nekoč drugo najznamenitije proštenište u slavu sv. Franje. Jošte se i danas nalaze onđe razna dragocjena, teškim zlatom izvezena, dragim kamenjem i biserjem urešena misna odjela. To su darovali razni dvorovi carski i kraljevski, kao n. pr austrijski, poljski, ruski, franceski, napuljski. Ondje se je nalazio i lik od suha zlata, predočujući Josipa II. kao dijete u naravnoj veličini, a dar je to blago-pokojne carice Marije Terezije. Sada ga više nema onđe. Kada je Josip dokinuo taj samostan isusovački, ne stalo je i tog zlatnog lika njegovog, a u riznici crkve čuva se na uspomenu njegovu, samo kapica tog zlatnog djeteta.

Išao sam u posjet i u pilane, opet razgovarao sa dobroćudnima pilarima, koji su bud zaoštivali pile, zabijali u drvo, koje se razpililo kline, privaljivali k pili trupce ili slagali daske i letve. Dakako, da treba višeputa gucnuti borovičke iz ploske, da pile rađe režu, i da posao ide laglje od ruke. Ponudili i meni. Prinesoh k ustima, da ne uvrijedim njihovo gostoljublje, a za uzdarje im dadoh cigaru, čime se je naše spoznanstvo i prijateljstvo jošte povećalo. Vrijeme mira mi je isteklo, a ja sam se morao dijeliti od pobratima i dobrih ljudi. Vatren me konjić povezao uz pobratima do Rečice na Paki. Bijaše opet lijep,

* Cienjeni pisac misli pod ljetničarom »Sommerfrischler«; u Gorskotaru velu »po-ljetarac«.

vedar dan. Teško sam se dijelio od tog divnog kraja. Često sam se obazirao na sunovratne hridi planinskih diva u Karavankama i nekoliko si nacrtala spremio u spomen u stalnoj nadi, da će ipak jednom zahvatiti šiljasti vršak Ojstrice, koji često gledam sa piramide na Sljemenu ili sa savskoga mosta kod Zagreba.

Pod konac da spomenem nešto o poslovici, koju sam k opisu Ojstrice stavio kao motto. Imam da napomenem, da je ta poslovica istinita prema okolnostima. Ja sam prošle godine dosta trpio na nogama i na želudcu, i bojao sam se, da će se pariti u kojim toplicama. Svako mi jutro noge bile teške, kao da su od gvožđja; a želudac?, taj mi je zadavao sto jada. A sada? Sada ide opet Martin poput brzenoge srne. Kada dospije, evo ga u Zagrebačkoj gori na piramidi, kod sv. Jakova ili na Medvedgradu. Biva to obično po podne bez potežkoće; Martin jede sve i spava sladko, akoprem ima tešku službu i puno »giftonja«.

Na koncu imao bi jošte samo nešta spomenuti i umoliti. Zagrebačko općinstvo, a i mnogi putnici, koji posjećuju Zagreb, rado se uspinju na Sljeme. U ljetu, a napose na Duhove ili drugi koji blagdan, posjećuju Sljeme čitava, ne rijetko i mnogobrojna društva. A zar ne bi vrijedno i dostoјno bilo, da se na zgodnjom mjestu postavi kapelica za kakovih 500—600 for. i da se opskrbi sa svime, što je potrebito za službu sv. mise?! Radost izletnika bi se podešeterostručila u božoj prirodi, kada bi mogli na blagdane udovoljiti svojoj kršćanskoj dužnosti. Sjegurno bi se vazda našao koji taj od velečasne gospode svećenika-planinara, koji bi rado preuzeo ovu službu. Novac za građnju kapelice dobrovoljnim bi se prinosima lahko sakupio. Ta ne treba u šumi Bog zna kakove umjetnine, nego dolična solidna gradnja iz kamena sa toliko prostora, da stane u nju svećenik sa poslužnicima.

Ovu moju želju i zamisao moglo bi privesti kraju na koncu ovoga veka naše vrlo »Hrvatsko planinarsko društvo«, ne samo na slavu Božju, već i na ures Sljemena, na korist budućeg klimatičkog lječilišta i planinarstva, a naročito u spomen dostoje proslave svoje dvadesetpetgodišnjice. *M. D.*

Lucijina u Baški na otoku Krku.

Skoro svi naši hrvatski književnici, kojih no već davno krije hladan grob, posjetili su prigodice starodavnu crkvu sv. Lucije, kod Nove Baške, a od živućih našlo bi ih se veoma malo, koji u ovoj historičnoj crkvi već nisu bili.

U njoj se čuva još i dan danas za našu hrvatsku povjest znameniti glagoljski spomenik, jedan između najstarijih spomenika prošlosti naše, koji nas sjeća hrvatskoga kralja Zvonimira.

Svaki planinar, bio on Hrvat ili tudjinac, kad posjeti trgovište Novu Bašku ne propusti, a da ne razgleda i crkvu sv. Lucije. Ove godine mjeseca kolovoza pohodi, je sv. Luciju i rektor bečkog svećilišta, Dr. Neuman. Kad je crkva sagradjena, to nam nije poznato, nu gradnja je bizantinskog stila, te imade s desne strane kapelicu blažene Gospe od sv. Ružarja sa dobro sačuvanim žrtve-

nikom, na kojem je slika blažene Gospe sa slikom braće Frankopana i njihovih sestara.

U toj istoj kapelici stoji uz zid prislonjena glasovita glagolska ploča koju je sa pločnika crkvenoga dao izvaditi, na to mjesto postaviti i željezom okovat vrli rodoljub i blagopokojni župnik bašćanski, Petar Dorčić.

Glavni je žrtvenik posvećen sv. Luciji i sagradjen u stilu bizantinskom, nu tako trošan, da bi ga valjalo kamo na sigurno mjesto smjestiti i sačuvati kao dragocjenjenu starinu.

Crkva je do nedavno imala visok zvonik; nu kad ga je valjalo obnoviti, štednje su ga radi jednostavno snizili, kako ga vidimo danas. Od prvobitnog ostale su slike evangjelista na uglovima. U zvoniku su tri zvona glagoljskim napisima. Na desnoj strani od ulaznih vrata uzidan je i veoma dobro sačuvan hrvatski grub.

Sjeverno od same crkve sv. Lucije vide se ruševine negdašnjeg samostana Mi smo više nego uvjereni, kad bi se na tome mjestu po naputku stručnjaka započelo izkapati, da bi se došlo do starodavnih spomenika.*

Južno od same crkve nalazi se malo područno groblje, no prije što stupiš nogom u nutra, zagledat će s lieve strane od ulaza u kamen uklesan lik nekoga svećenika.

Crkvom sv. Lucije upravlja u ime krčkoga biskupa župnik bašćanski. Krčki biskup jest naslovni opat sv. Lucije.

Opatija sv. Lucije imade svoj posjed, od kojega uživa dohodak biskup krčki, a taj se posjed sastoji od mlina u Zablatju, vinograda kod Goričke gospoje, vinograda i pašnjaka sv. Jerolima u Staroj Baški i pašnjaka Sokola i Vinca.

Puk župe bašćanske u velikom broju posjećuje crkvu sv. Lucije četiri puta kroz godinu i to na Lucijinu, treći prosni dan, na Spasovo i na dan Gospe od sv. Ružarja.

Na dan sv. Lucije već oko 4 sata u jutro opazit ćeš u Baški u svakoj kući svjetlo, koje to sjeća, da se narod nekuda spremi. Bašćani hrle toga danai sv. Luciji, da se pomole Bogu u onoj njima svima miloj starodavnoj crkvi u kojoj su se i njihovi pradjedovi Bogu molili, i da se molitvom svojom stave pod moćni zagovor sv. Lucije.

Pobožne žene i djeca nose sobom voštanice i čim stupe u crkvu upale je, a onda se skrušeno Bogu mole i čekaju svog župnika, koji obično tog dana služi tamo svečanu službu božju i drži narodu propovjed.

Oko 5 ure dodje župnik, do kada je crkva dubkom puna naroda, te oni, koji su zakasnili, moraju da slušaju sv. misu i propovied izvan crkve. Uz Bašćane pohrle ovamo i žitelji iz sela Jurandvora, Čubraničâ, Batomlja, Drage i Stare Baške.

* Kad su za župnikovanja P. Dorčića uredjivali groblje, našli su jednu veliku kamenu grobnicu, koja bijaše puna čovječjih kostiju.

Nakon dovršene službe božje sakupi se izvan crkve i staro i mlado, i mužko i žensko, upirući pogled u zvonik. Često se puta čuje poklik: »Našu starinu van!« Tad se pojave na prozoru zvonika dve glave, mlinari iz Zablatja. Za koji čas, počme padati prava tuča malenih hljebčića, koje mlinari iz svojih punih vreća siplju na dolje stoeći narod. Zanimivo je gledati ono ko-mešanje medju narodom, jer svatko nastoji da padajući hljebčić uhvati već u zraku, u čemu su osobito vješti bašćanski momci.

Kod te prilike bude dosta smjeha i šale, a kad su mlinari pokazali prazne vreće, narod se razidje veselo pjevajući hrvatske pjesme.

Promišljavali smo često, kako je došlo do tog običaja, pak jednoč upitasmo jednog našeg nezaboravnog pokojnika, čovjeka komu je povjest otokoka Krka bila veoma dobro poznata, što on misli o tome. Reče nam, da taj običaj nije uveden u novije doba, već da je starodavan, da je još iz dobe hrvatskoga kralja Zvonimira. U staro doba bila je Baška malena, pak su opati sv. Lucije mogli nadariti na dan sv. Lucije svakoga pojedinoga stanovnika jednim hljebom, dočim se sada moraju Bašćani zadovoljiti, ako svaki deseti dobije po jedan hljebac. —

Kada krčkoga biskupa uvedu u zakup mlinu u Zablatju, u zakupnom se ugovoru stavlja na prvo mjesto, koliko će mjerova žita darovati za hljebčice, što se diele, 13. prosinca, a na dan sv. Lucije. —*ric.*

Pogled u Transval.

Južna je Afrika visočina, koja sa sviju strana seže prama morskoj obali. Veliku brazdu stvara Kalahari, a manju Karroo u Kapskoj zemlji. Na sjevero-zapadu pružaju se ogranci te visočine u Transval, pokrivajući mu južne i jugo-zapadne krajeve, uzdignuv se na visokoj ravnici 1500—2000 m. visoko. Na iztočnom kraju nastavlja se Drakenovo gorje, kojega ogranci sežu do brzicama poznate rieke Limpopa na jednu stranu, dočim se s druge strane ostrmljuju prama jednoj ravnoj pješčari, koju na jednome mjestu presiecaju lanci Lebombo-gorja, što graniči sa portugalskom Afrikom. Na visočini uzdižu se pojedine gorske kose od kojih je najznamenitija Witwatersrandsko gorje, što leži u okolini Pretorije, glavnoga grada Transvala. Ovo i Magalias gorje dieli visoku ravnici u južnu i sjevernu polovicu: u Hooge-Veld, Bosch- i Springbock Veld.

Drakenovo gorje i Witwatersrand luče Transval u tri diela: u jugozapadni, sjeverno-zapadni i iztočni, koji se obzirom na tlo, podneblje i bilinštvo veoma razlikuju. Prvi je poznat kao Karrooanska visočina, drugi seže do Pretorije, uzdižući se na 1200—1360, m. visoko. Najviši vrhovi prvoga gorja uzdižu se 2260, 2200, 2300 i 1370 m. visoko.

Magalias gorje okružuje sa istočnim ograncima Pretoriju, sa zapadne selo Rustenburg.

U južnim krajevima Transwala obične su razne akacije, koje u sjevernim

krajevima rastu samo uz obale, dočim po šikarastim poljanama uspievaju Faureje, Proteje, Sclerocaryje i razni rujevi. Po jarugama znamenite su papradi, koje nisu onizke, kao evropske vrste, već drvolike, stvarajući čitave šume, koje pridržavaju vlagu i podavaju debeo hlad. U krševitim krajevima raste lier Phormium, drvolike Euphorbije, Stapelije, Aloe dichotoma i druge značajne biline. Ravnica Karroo i visoka polja na sjeveru Transvala za kiše su bujno zelena, ako i ne šarena, kao naše livade. U zimi se stere pred tobom nedogledna ravan na kojoj nema ni stabla, ni grma, ni žbuna, a zamjenjuju ih visoki humci termita. Gdje ima vode, uzbujale su Mimose, jedine biline, koje u ovoj mrtvoj pustosi razveseljuju putnikovo oko. U nekojim zapadnim krajevima ima od Mimosâ malih šumica u kojima stabalca nisu na gusto, već na razdaleko porasla, nu prekrasnih šuma ima u okolini Hartebeestfonteina.

U Transvalu pusti se krajevi osumljuju; oko Johannesburga, najbogatijeg i najprometnijeg grada transvalskog, posadili su 10—11 milijuna stabalaca, ponajveć Eucaliptusa, borova i akacija. Prvi rastu tako bujno, da u 3 godine segnu visini od 10 m.

U dolinama i prodolima opet je druga vegetacija. Trnovito i bodljivo grmlje slobija se sa mimosama u neprohodne guštice, koje često na daleko okružuju pašnjaci ili cretovi. Obronke pokrivaju Aloje, drvolike papradi i Euphorbije i onizke pome, kojima se pridružuje ogromni baobab (*Affenbrotbaum*; *Adansonia digitata*.)

Šume Busch Velda sastavlja takodjer trnovito grmlje medju kojim je poznata vrsta sparoge *Asparagus capensis*, koja tamo zamjenjuje našu dirak u ili draču (*Paliurus australis*.) Tko bi pokušao, da se probije gušticom takove sparoge, izašao bi u jednom dronjku, kakovi su znajčajni za naše kozare u Podgorju.

U transvalskim šumama ima stabala od kojih se dobiva skupocjeno drvo i razno drvo za gradjevine. Od ovih je znamenit *Podocarpus* (*Gelbholz*), koji bude 6—8 stopa debeo i daje dobru gradju za grede. Skupocjeno je Olej-drvo (*Eisenholz*), drvo ebanovine.

Životinjstvo Transvala spada u južno-afričku subregiju. U Transvalu ne živu slonovi, deve, gorila i šimpans, ali su zato u vodama obični krokodili, pa se rieka Limpopo zove i »Krokodilska rieka«. Ima bivola, gnua, žirafa, raznih antilopa, lavova, leoparda, šakala, divljih mačaka; od ptica nojeva, droplji naličnih korana, ždralova, paunova, gusaka, pataka, šljuka i raznih povodnih ptica. Ima u Transvalu i otrovnih znilja, pauka, muha, a značajni su i pogubni termiti, kojima budu mravinjaci 1—5 m. visoki.

Od ruda ima u Transvalu kamenog ugljena, kojemu su slojevi mjestimice do 80 englezkih stopa debeli. U okružju Boksburga i Springsa radi osam društava, koja izkopaju na godinu 650.000 tona. ugljevja. Srebra ima naročito oko Pretorije, a pomješano je olovom, bakrom, željezom i antimonom, ima i bakra, olovnog blještnika, željeza, graphita, asbesta, rumenice, sumpora, kobalta, platine, nikela, stroncija, uranija. Od kamenja ima vapnenca, bjelutka, kalcedona, achata,

korunda, granata, ali i dijamanta. Ne manjka sol, soda, salitra, kocelj, nu na prvoime je mjestu zlato i Transval je „zlatna zemlja“; zlato otkriše g. 1854 kod Johanensburga. Na zlatnim poljanama kod Pretorije radi do 90 društava, gdje su g. 1894. izkopali 2,024.163 unce zlata, a godinu dana kasnije 2,477.635 unca; od g. 1887 do sredine 1897. izvadiše 12.485.338 unca. Kod De Caapa izkopali su g. 1894 92.577 unca, a g. 1896 u svim zlatnim rudokopima 2,497.938 unce, dočim je ciela Amererika dobila, 2,618.239, a Australija 2,317.874 unca.

Da malo upoznamo i podnebne odnošaje Transvala. Srednja godišnja temperatura iznosi u cijeloj zemlji 20°C . Mjeseca studena i prosinca digne se živa u sjeni na $40-42^{\circ}\text{C}$., dapače znade u veljači skočiti na $56-59^{\circ}\text{C}$. Dani su vrući, nu noći hladne, a zahladni odmah poslije sunčanog zapada.

Oborine su dosta riedke, prodje i po dva mjeseca, da ne padne ni kapljakaš; zima je suha. Tako je u sjevernom Transvalu, dočim su druge meteorolojske prilike na visočini, gdje srednja godišnja toplota iznosi $14-16^{\circ}\text{C}$., na stepama i 18°C . Što dalje od jugo-zapada prama sjevero-iztoku, to su kiše česće, oborine jače. Rastu od 300—400 m.m., prama jugo zapadu i zapadu na 400—600 m.m. i stignu u brdovitim iztočnim krajevima 600—800 mm. visine.

Značajna je za južnu Afriku čistoća zraka, koja planinaru ospješava daleke vidike i zaista mora da je nešto osobita, kada se mala hrpa kamenja, šupljine u pečinama i busovi u daljini od 2000—3000 stopa razabiru posve jasno. Gledali putnik u daljinu od 5—7 milja, to su mu gore i planine, briegovi i vrhovi oštrosno izrtani. Daleke jaruge, dumače, doline i prodoli čine mu se tako blizi, da misli, kamenom će ih dobaciti. Zaista, koliko je Transval zanimiv i znamenit u svakome pogledu, prikladan je i za planinarstvo, kao malo koja zemlja na svetu.

H—c.

Mjesečna smotra „ŽIVOT“. Društvo hrvatskih umjetnika u savezu sa nekolicinom hrvatskih književnika, odlučilo je izdavati mjesečnu smotru „ŽIVOT“.

List će izlaziti početkom svakoga mjeseca, bogato opremljen u kvart-formatu na $3\frac{1}{2}$ do 4 arka. U svakom broju nalazit će se više reprodukcija ponajboljih slika hrvatskih umjetnika — a i znamenitih stranih. Glavni dio lista obuhvaćat će u prvom redu radnje naših prvih beletrista. Osobita pažnja će se posvetiti studijama i referatima iz svih grana umjetnosti i književnosti. Upravni odbor uložio je sav trud, da smotra bude istiniti odraz našeg umjetničkog i književnog života i da udovolji velikoj potrebi, koju osjećamo uslijed pomanjkanja smotre, koja bi obuhvaćala sav'naš kulturni život.

Prvi broj izadi će u oči nove godine 1900.

Preplata jest 6 for. na cijelu godinu poštom 7 for. — za zemlje međunarodnog pošt. saveza 8 for.

Svi listovi i preplate šalju se: *Upravi smotre „ŽIVOT“, Zagreb, Maroška ulica.*

U upravni i redakcionalni odbor izabrana su gospoda: *dr. Nikola Andrić, Bela Čikoš-Sezija, dr. M. Dežman-Ivanov, Robert Frangeš, Vlad. Gudel, Šaša Isaković, Oton Iveković, Viktor Kovačić, dr. Stjepan pl. Miletić, Mihovil Nikolić i Srgjan Tucić.*

Odgovorni urednik: **Dragutin Hirc.** — Vlastnik i izdavatelj: „**Hrv. planinarsko društvo.**“

Tiskat Antuna Scholza.